

מאוריצי גוטליב (1858)

”כחומר ביד היוצר”

דליה מרקס

הרצאה 1

מבואות

ש"י עגנון, ימים נוראים, "לצאת הספר בהוצאה חדשה" (תש"ו), עמ' ז,

השמים היו מהודים והארץ היתה שקמה וכל הרחובות היו נקיים, ורוח חדשה היתה מרפרפת בחללו של עולם. ואני תינוק כבן ארבע הייתי ומלוכש הייתי בגדי מועד, ואיש אחר מקרובי הוליכני אצל אבי ואצל זקני לבית התפילה. ובית התפילה היה מלא עטופי מליתות ועטרות כסף בראשיהם ובגדיהם בגדי לבן ובידיהם ספרים, ונרות הרבה תקועים בתיבות ארוכות של חול, ואור מופלא עם ריח טוב יוצא מן הנרות. ואיש זקן עומד מוטה לפני התיבה וטליתו יורדת עד למטה מלבו וקולות ערבים ומתוקים יוצאים מטליתו. ואני עומד בחלון בית התפילה מרעיד ומשתומם על הקולות הערבים ועל עטרות הכסף ועל האור המופלא ועל ריח הדבש היוצא מן הנרות נרות השעוה. ודומה היה לי שהארץ שהלכתי עליה והרחובות שעברתי בהם וכל העולם כולו אינם אלא פרודור לבית זה. עדיין לא הייתי יודע להגות במושגים עיוניים ואת המושג הדרת קודש לא הכרתי. אבל אין ספק בלבי שכאותה שעה הרגשתי בקדושת המקום ובקדושת היום ובקדושת האנשים העומדים בבית ה' בתפילה ובניגונים. ואף על פי שעד לאותה השעה לא ראיתי דבר כזה לא עלה על דעתי שיש הפסק לדבר. וכך הייתי עומד ומביט על הבית ועל האנשים שעמדו בבית, ולא הבחנתי בין אדם לאדם, שכולם כאחד עם כל הבית כולו דומים היו עלי כחטיבה אחת. ושמחה גדולה היתה בלבי ולכי נדבק באהבה לבית זה ולאנשים אלו ולניגונים אלו. על יד על יד פסקו הניגונים, ועדיין בת קול היתה מנהמת עד שפסקה אף היא. נתקממה נפשי פתאום ונעיתי בבכייה גדולה. אבי וזקני נתחלחלו ושאר כל העם עמדו עלי לפייסני. ואני דמעותי מתגלגלות והולכות מתוך הבכייה. אלו לאלו שואלים, מי גרם לתינוק שיבכה? ואלו לאלו משיבים, מי יודע.

ש"י עגנון, ימים נוראים, עמ' ז (המשך)

עתה אספר מי גרם לי שאבכת. אותה שעה שנפסקה התפילה נפסקה פתאום אותה חשיבה נאה. מקצת מן האנשים הורידו מליתותיהם מעל ראשיהם ומקצתם התחילו מסיחים זה עם זה. אותם שאהבתי נדבקה בהם החליפו פניהם פתאום והשחיתו את דמותם הנאה ואת דמות הבית ודמות היום. ועל זה היה דוה לבי ועל זה נעיתי בבכייה.

כמה שנים יצאו ועדיין אותה השתוממות מופקדת בלבי. וכשם שהיא מופקדת בלבי כך שמור בלבי אותו הצער. וכל שנה ושנה ביום הכיפורים כשאני רואה אנשים מישראל "כולם צגים לוכן מוצעפים, לאורך בשרפים עפים", מחליפים פנים של חילוי בפנים של חולין נפשי מתקמטת כבאותו היום.

ויקרא כג

כג וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. כד דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זְכוֹרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ.
כה כָּל מְלֶאכֶת עֲבָדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אֵשֶׁה לַיהוָה.
כו וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. כז אַךְ בְּעֶשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם
הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם
וְהִקְרַבְתֶּם אֵשֶׁה לַה'ה. כח וְכָל מְלֶאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם. כט כִּי כָל
הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרַתָּה מֵעַמִּיָּהּ. ל וְכָל
הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַעֲשֶׂה כָּל מְלֶאכֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבַדְתִּי אֶת
הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרַב עַמָּהּ. לא כָּל מְלֶאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם. לב שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת
נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּתְּשׁוּעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֹב מִעָרֹב עַד עָרֹב תִּשְׁבַּתוּ שַׁבַּתְכֶם.

ויקרא יט

כט וְהִיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲנוּ
אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכֹל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֲזָרָח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם. ל
כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה'
תְּטַהֲרוּ. לֹא שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת
עוֹלָם. לֵב וְכִפֹּר הִכְהִין אֲשֶׁר יִמָּשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֵא אֶת יָדוֹ
לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדֵי הַבָּד בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ. לֵג וְכִפֹּר אֶת
מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יִכַּפֵּר וְעַל הַכַּהֲנִים וְעַל
כָּל עַם הַקְּהָל יִכַּפֵּר. לַד וְהִיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטֹּאתֶם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת
מֹשֶׁה.

התפתחות מעגל התשובה ותפילותיו

1. יום הכיפורים
2. ראש השנה ויום הכיפורים
3. עשרת ימי תשובה
4. מראש חודש אלול
5. עד הושענא רבה
6. "יום כיפור קטן"
7. וידוי בימי ב' ה' (או כל יום)
8. מדי יום (כמה תפילות ביום)

אחות קטנה, ר' אברהם גירונדי

זְמִירָה שְׁבֵת וְחֹשֶׁקָה תִּגְבִּיר
לְחַפֵּץ קִרְבַּת דּוֹדָה וְתַעֲבִיר
מִלֵּב דְּאֵבֶת נִפְשָׁה וְתַסִּיר
לְבַקֵּשׁ אֶהְבֵּת כָּלֹלוּתֶיהָ
תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלוּתֶיהָ

נַחֵה בְּנַחַת לְנוּה רְבָצָה
רַב נְזַנְחַת מְדוּד חֶפְצָה
וְהִיא כְּפוֹרַחַת עֲלֵתָה נֹצָה
לֹא הִבְשִׁילוּ אֲשֶׁכְלוּתֶיהָ
תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלוּתֶיהָ

חֲזִקוּ וְגִילוּ כִּי שֵׁד גָּמַר
לְצוּר הוֹחִילוּ בְּרִיתוֹ שְׁמֵר
לָכֶם וְתַעֲלוּ לְצִיּוֹן וְאָמַר
סִלּוּ סִלּוּ מִסְלוּתֶיהָ
תַּחֲלֵל שָׁנָה וּבְרִכּוֹתֶיהָ

הֵקֵם מִשְׁפָּלוֹת לְרֹאשׁ מִמְּלֶכֶת
כִּי בָבוֹר גְּלוֹת נִפְשָׁה נִתְּכַת
וּכְרָם זָלוֹת לְבָה שׁוֹפְכַת
בְּדִלֵי דָלוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיהָ
תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלוּתֶיהָ

מִתִּי תַעֲלֶה בְּתֶךָ מְבוֹר
וּמִבֵּית כָּלָא עֲלֶה תִשְׁבֵּר
וְתִפְלִיא פְּלֵא בְּצִאתֶךָ כְּגִבוֹר
לְהִתֵּם וְכִלָּה מְכֻלוּתֶיהָ
תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלוּתֶיהָ

חִילָה קִבְּעוּ הַגּוֹי כֵּלּוּ
וְטוֹבָה שְׁבָעוּ וּבְזָזוּ אִישׁ לוֹ
וְלִבָּה קָרְעוּ וּבְכָל זֹאת לֹא
מִמֶּךָ נָעוּ מִעֲגָלוּתֶיהָ
תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלוּתֶיהָ

אָחוֹת קִטְנָה תִּפְלוּתֶיהָ
עוֹרְכָה וְעוֹנָה תִּהְלוּתֶיהָ
אֵל נָא רְפֵא נָא לְמַחְלוּתֶיהָ
תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלוּתֶיהָ

בְּנַעַם מַלְיָם לָךְ תִּקְרָא
וְשִׁיר וְהִלּוּלִים כִּי לָךְ נָאֵה
עַד מָה תַעֲלִים עֵינֶךָ וְתִרְאֵה
זָרִים אוֹכְלִים נַחְלוּתֶיהָ
תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלוּתֶיהָ

רַעֵה אֶת צֵאֲנֶךָ אֶרְיוֹת זָרוֹ
וְשִׁפְךָ חֲרוֹנֶךָ בְּאוֹמְרִים עָרוֹ
וְכִנֵּת יְמִינֶךָ פָּרְצוּ וְאָרוֹ
לֹא הִשְׁאִירוּ עוֹלְלוּתֶיהָ
תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלוּתֶיהָ

אחות קטנה, ר' אברהם גירונדי

זְמִירָה שְׁבֵת וְחֹשֶׁקָה תִּגְבִּיר
לְחַפֵּץ קִרְבַּת דּוֹדָה וְתַעֲבִיר
מִלֵּב דְּאֵבֶת נִפְשָׁה וְתַסִּיר
לְבִקֵּשׁ אֶהְבֵּת כָּלֹלוּתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוּתֶיהָ

נִחָה בְּנִחַת לְנוּה רְבָצָה
רַב נִזְנַחַת מִדּוֹד חֶפְצָה
וְהִיא כְּפוֹרַחַת עֲלֵתָה נֹצָה
לֹא הִבְשִׁילוּ אֲשֶׁכְלוּתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוּתֶיהָ

חֲזִקוּ וְגִילוּ כִּי שֵׁד גָּמַר
לְצוּר הוֹחִילוּ בְּרִיתוֹ שְׁמֵר
לָכֶם וְתַעֲלוּ לְצִיּוֹן וְאָמַר
סִלּוּ סִלּוּ מִסְלוּתֶיהָ
תַּחֲלֵ שָׁנָה וּבִרְכוּתֶיהָ

הִקָּם מִשְׁפָּלוֹת לְרֹאשׁ מִמְּלַכַת
כִּי בָבוֹר גָּלוֹת נִפְשָׁה נִתְּכַת
וְכָרַם זָלוֹת לְבָה שׁוֹפְכַת
בְּדִלֵי דָלוֹת מִשְׁכְּנוּתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוּתֶיהָ

מָתִי תַעֲלֶה בְּתֶךָ מְבוֹר
וּמִבֵּית כָּלָא עֲלֶה תִשְׁבֹּר
וְתִפְלִיא פִלָּא בְּצִאתְךָ כְּגִבוֹר
לְהֵתֵם וְכִלָּה מְכֻלוּתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוּתֶיהָ

חִילָה קִבְּעוּ הַגּוֹי כֻּלּוֹ
וְטוֹבָה שְׁבָעוּ וּבָזְזוּ אִישׁ לוֹ
וְלִבָּה קָרְעוּ וּבְכָל זֹאת לֹא
מִמֶּךָ נָעוּ מִעֲגֻלוּתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוּתֶיהָ

אָחוֹת קֵטְנָה תִּפְלוּתֶיהָ
עוֹרְכָה וְעוֹנָה תִּהְלוּתֶיהָ
אֵל נָא רְפֵא נָא לְמַחְלוּתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוּתֶיהָ

בְּנַעַם מַלְיָם לָךְ תִּקְרָא
וְשִׁיר וְהַלּוּלִים כִּי לָךְ נָאָה
עַד מָה תַעֲלִים עֵינֶךָ וְתִרְאָה
זָרִים אוֹכְלִים נְחֻלוּתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוּתֶיהָ

רַעֵה אֶת צֵאֲנֶךָ אֶרְיוֹת זָרוֹ
וְשִׁפְךָ חֲרוֹנֶךָ בְּאוֹמְרִים עָרוֹ
וְכִנֵּת יְמִינֶךָ פָּרְצוּ וְאָרוֹ
לֹא הִשְׁאִירוּ עוֹלְלוּתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוּתֶיהָ

אחות קטנה, ר' אברהם גירונדי

זְמִירָה שְׁבֵת וְחֹשֶׁקָה תִּגְבִּיר
לְחַפֵּץ קִרְבַּת דּוּדָה וְתַעֲבִיר
מִלֵּב דְּאֵבֶת נִפְשָׁה וְתַסִּיר
לְבִקֵּשׁ אֶהְבֵּת כָּלֹלוֹתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיהָ

נִחָה בְּנַחַת לְנוּה רְבָצָה
רַב נְזַנְחַת מְדוּד חֶפְצָה
וְהִיא כְּפוֹרְחַת עֲלֵתָה נֹצָה
לֹא הִבְשִׁילוּ אֲשֶׁכְלוֹתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיהָ

חֲזִקוּ וְגִילוּ כִּי שֵׁד גָּמַר
לְצוּר הוֹחִילוּ בְּרִיתוֹ שְׁמֵר
לָכֶם וְתַעֲלוּ לְצִיּוֹן וְאָמַר
סִלּוּ סִלּוּ מִסְלוֹתֶיהָ
תַּחֲלֵ שָׁנָה וּבְרִכּוֹתֶיהָ

הֵקֵם מִשְׁפָּלוֹת לְרֹאשׁ מִמְּלֶכֶת
כִּי בְבוֹר גְּלוֹת נִפְשָׁה נִתְּכַת
וְכָרֵם זְלוֹת לְבָה שׁוֹפְכַת
בְּדִלֵי דְלוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיהָ

מְתִי תַעֲלֶה בְּתֶךָ מְבוֹר
וּמִבֵּית כָּלָא עֲלֶה תִשְׁבֹּר
וְתִפְלִיא פִלָּא בְּצִאתְךָ כְּגִבוֹר
לְהֵתֵם וְכִלָּה מְכֻלוֹתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיהָ

חִילָה קִבְּעוּ הַגּוֹי כְּלוּ
וְטוֹבָה שְׁבָעוּ וּבְזָזוּ אִישׁ לוֹ
וְלִבָּה קָרְעוּ וּבְכָל זֹאת לֹא
מִמֶּךָ נָעוּ מִעֲגֻלוֹתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיהָ

אָחוֹת קֵטְנָה תִּפְלוֹתֶיהָ
עוֹרְכָה וְעוֹנָה תִּהְלוֹתֶיהָ
אֵל נָא רְפֵא נָא לְמַחְלוֹתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיהָ

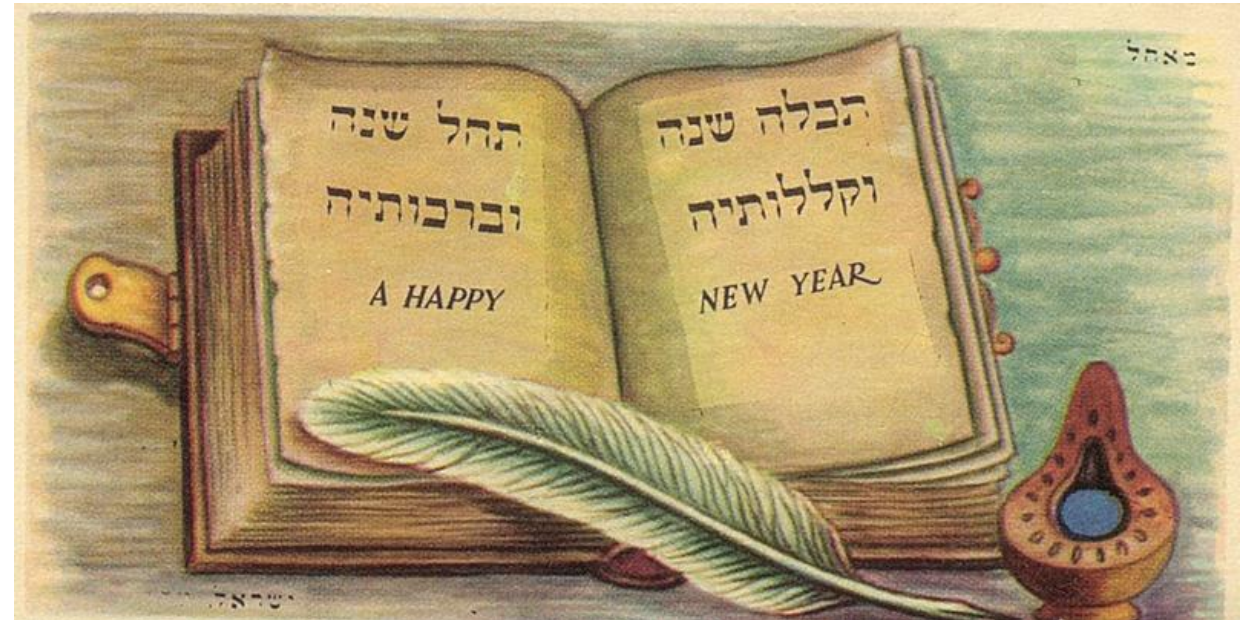
בְּנַעַם מַלְיָם לָךְ תִּקְרָא
וְשִׁיר וְהַלּוּלִים כִּי לָךְ נָאָה
עַד מָה תַעֲלִים עֵינֶךָ וְתִרְאָה
זָרִים אוֹכְלִים נְחֻלוֹתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיהָ

רַעֵה אֶת צֵאֲנֶךָ אֶרְיוֹת זָרוּ
וְשִׁפְךָ חֲרוֹנֶךָ בְּאוֹמְרִים עָרוּ
וְכִנֵּת יְמִינֶךָ פָּרְצוּ וְאָרוּ
לֹא הִשְׁאִירוּ עוֹלְלוֹתֶיהָ
תִּכְלֶה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיהָ

אחות קטנה, ר' אברהם גירונדי

אָחוֹת קֶטְנָה תְּפִלוֹתֶיךָ
עוֹרְכָה וְעוֹנָה תְּהִלּוֹתֶיךָ
אֵל נָא רַפָּא נָא לְמַחְלוֹתֶיךָ
תְּכַלֶּה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיךָ

נֶחֱהָ בְּנִחַת לְנוֹה רְבֻצָה
רַב נְזַנְחַת מְדוּד חֶפְצָה
וְהִיא כְּפוֹרַחַת עֲלֵתָה נְצָה
לֹא הִבְשִׁילוּ אֲשַׁכְּלוֹתֶיךָ
תְּכַלֶּה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיךָ

חֲזִקוּ וְגִילוּ כִּי שֵׁד גָּמַר
לְצוֹר הוֹחִילוּ בְרִיתוֹ שְׁמַר
לָכֶם וְתַעֲלוּ לְצִיּוֹן וְאָמַר
סֵלוּ סֵלוּ מִסְלוֹתֶיהָ
תְּחִל שָׁנָה וּבְרֻכּוֹתֶיהָ

תודה!